

בעניני זכר לחורבן - שיעור 966

I. הקדמה להעניין

- (א) תקנו אנשי כנסת הגדולה אחרי החורבן בית ראשון תפילת קדיש על חילול ה' מהחורבן בהמ"ק וחורבן ארץ ישראל ופיזור ישראל (ערוך השלחן נ"ה - ה)
- (ב) נתייסד הקדיש על פי הנביא יחזקאל (ל"ח - כ"ז) דבזמן המלחמת גוג ומגוג שאז יתגדל שמו יתברך כמו שאמר הנביא זכריה (י"ד - ט) דביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד
- (ג) עיין בסוטה (מ"ט) דבזמן הגלות אין זכות לקיום העולם אלא בזכות אמן יהא שמה רבא
- (ד) ועיין בברכות (ג) דאליהו הנביא אמר דבת קול יוצאת ג' פעמים ביום ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי... אבל מי שאמר אמן יהא שמה רבא על זה אמר ה' אשרי המלך...
- (ה) ועיין בשבת (ק"ט): דכל העונה אמן יהא שמה רבא בכל כוחו וכוונתו קורעין גזר דינו ואפילו שמץ של ע"ז מוחלין לו ופותחין לו שערי גן עדן וניצול מחבלי משיח והוא סימן לאדם שהוא גברא רבא באורייתא (זוהר) והקב"ה שמח בשביל זה ומתעלה בעולמו ומתעורר רחמים לפניו ועל בניו השרויים בגלותם וח"ו לאלו שמדברים או לאלו שאינם נותנים לב הקדיש עון גדול שאין כמוהו

II.

מקור העניין - עיין בכבא בתרא (ס): דאחר שחרב הבית שני יש פרושים שלא אכלו בשר ושלא שתו יין ואמר להם רבי יהושע אם כן לחם לא נאכל שממנו היו מביאים שתי הלחם ולחם הפנים וענבים לא נאכל שמהם מביאים ביכורים... ולכן להתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה אלא כך אמרו חז"ל הסד איש ביתו בסיד משייר בו דבר מועט (כ) ומשייר דבר מועט זכר לחורבן כשעושה כל צרכי סעודה (ג) ואשה משיירת דבר מועט כשעושה כל תכשיטיה (ד) ונותנין אפר בראשי חתנים (ה) ושוברים כלי זכוכית תחת החופה (ו) ויש מקפידים על שמיעת כל זמר (ז) וקורעין קריעה על ראית הכותל המערבי ויש עוד כמה עניני זכר לחורבן ואבאר ועיין בתהלים (קל"ז - ס"ו) והשו"ע (תק"ס - תקס"ח) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני

III. עניני זכר לחורבן

- (א) לשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד עיין במ"ב (תק"ס - ז) דבזמנינו לא נהגו לשייר ואפשר משום דסומכין על המקילין דהיכא דעירב בחול שוב לא מקרי בשם סיד מ"מ צ"ע על המקילין אמנם היכא שהוא טח בטיט לבד לכו"ע אינו צריך לשייר ועיין באג"מ (ג - פ"ו) דאפילו בלא לכתוב בתוך המראה השחור זכר לחורבן יצא דצריך רק היכר לזכר ואין צריך לגנאי דאפילו מתיפה יצא וכ"כ הערוך השלחן (תק"ס - ה) ודלא כהלבוש והשל"ה והמג"א והפמ"ג (מ"ז סק"ב) והחיי אדם ועוד מחדש האג"מ שלא אסרו על הדר בו אם לא בנאו בעצמו לעצמו או מצוה אחר לבנות לו אמנם אם לקח בית שבנוי מכבר כמו שלא אסרו על הלוקח מעכו"ם אין בו חיוב לשייר ממילא נמצא שהבונה למכור סתמא אף לישראל פטור מלהשאיר האמה בין המוכר הבונה בין הלוקח ובין השוכר מהם ורק מי שבנה לעצמו לדירתו צריך לשייר ואם לא שייר מצריך הלוקח ממנו לקלוף (מג"א תק"ס - ז) והשוכר אפילו באופן זה אינו ביתו ואינו חייב ועיין בשע"ת שלא להקפיד על מדת אמה ואפילו דבר מועט דיו ודעת הא"ר להחמיר דצריך להניח אמה לכל חדר וחדר אמנם בשאלת יעב"ץ כתב דסגי בחדר אחד ובבית הכנסת ובביה"מ אין צריך לשייר דדוקא בביתו (בה"ל) ויש מקילין בארץ ישראל כיון שרואין החורבן בעינים וצ"ע (פ"ת תק"ס - ה) ועיין בנטעי גבריאל (דף תק"ט) שהביא הספר מקור חיים (אות רכ"ה) שבעל דברי חיים מצאנו לא הקפיד כלל לעשות זכר לחורבן ומשום דרבי הלל לא רצה לטעום כלום בביתו משום הכי תקן ומשייר אמה בעצמו ועיין בשו"ת קנין תורה (ב - קי"ז) דלהיפך שממעשה זו ראייה שאין צריך לשייר ועיין עוד בנט"ג (ס) במעשה באיש אחד שבחלמו אמרו לו מן השמים לשייר

- (ב) תקנו שהעורך שלחן לפני אורחים להניח מקום פנוי בלא קערה ומחסר איזה תבשיל ואנו אין נוהגין כן (ערוך השלחן ב בה"ל בשם החיי אדם) ועיין בכף

החיים (י"ח) הטעם משום שבזמניהם היה סדר קבוע לתבשילים ואם חסר אחת היה ניכר
דזכר לחורבן משא"כ בזמנינו דאין סדר קבוע אינו ניכר כלל

ג) תקנו לנשים שתשיירו אחת מהתכשיטים זכר לחורבן וג"כ לא נתקיים ועיין בפסקי
תשובות (41) שגאוני ירושלים אמרו להחזיר התקנה אבל תקנה הגונה זו לא נתקיימה שנים הרבה

ד) גזרו שלא לנגן בכלי שיר (תק"ס - ג) ועיין ברמ"א שדוקא למי שרגיל בהם או בבית
המשתה אמנם לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל שרי ועיין באג"מ (ב - קס"ו) דבפה
אין לאסור אפילו שלא בבית משתה ובזמרא דמנא אסור בכל מקום אם אינו לדבר מצוה
ולאו דוקא בחתונה אבל הבענקעטס שעושין לצורך צדקה צ"ע אם מותר ולכן טוב להחמיר
אבל אין למחות באלו המקילין וע"י הרדיו אם נשמע זמרא דפומא מותר ואם בכלי זמר אסור
וללמוד לשורר בכלי זמר רק לפרנסה מותר ואם הוא להנאתו אסור להרמב"ם (תענית ה - י"ד)
אבל הרמ"א התיר שלא במשתה ולכן אין למחות ביד המקילין ועיין בשו"ת יחזה דעת
(ב - מ"ה) דבחתום סוכות לכבוד שמחת בית השואבה מנגנין בכלי שיר גם בירושלים וכן
בפורים וסיום מסכתא מקילין שהספרדים לא נתקבלה תקנה שלא לזמר בכלי שיר בירושלים

ה) זמרה על פסוקי תנ"ך ומאמרי חז"ל - עיין במ"ב (תק"ס - י"ד) דשלא כדין הם
שמשוררין במשתה "אודך כי עניתני" וכה"ג לשמחת מריעות כי אז התורה חוגרת שק
וכ"ש לעשות פסוקי תנ"ך לרקודים ללמדות הנשים איך להתרקדות ורק לשם שמים
מותרות ועיין במג"א (תק"ס - י) דלא שרי אלא אותם שירים שניתקנו על סעודת שבת
ולא על פיוטים אחרים וכן הביאו המ"ב (י"ד)

ו) לקרוע על ראיית ירושלים - עיין במועד קטן (כ"ו) ושו"ע (תקס"ח) ועיין עוד באג"מ
(ד - ע - י"ב) דהיום אין לקרוע בראיית ירושלים דאינה ברשות אומות עכו"ם וצריך לברך רק
בראותו מקום המקדש אף כשרואים אותו מרחוק וכ"ש כשכאים להכותל אמנם צריך לקרוע
על חלק מירושלים ברשות האומות אף אם נבנה יפה וכן בשאר ערי יהודה שהם ברשות
האומות (אג"מ ה - ל"ז - ב) אם צריך לקרוע אחר שיבא משיח קודם בנין בית שלישי ע"ש

ז) ראיית מקום המקדש בערב שבת אחר חצות מעיקר הדין יש חיוב לקרוע דאינו
מחויב בצער אלא באכילות מ"מ כיון שכבר נהגו כן נוהגין שלא לקרוע (אג"מ ה - ל"ז - ז)

ח) ראה הכותל פעם ראשונה בשבת צריך לקרוע אם ראה עוד פעם אחר כך (אג"מ
י"ד ג - ל"ז - ד) ואפילו אם יש מנהג שלא לקרוע הוא מנהג בטעות וצריך לקרוע

ט) אין לברך ברכת דין האמת בשם על ראיית מקום המקדש ורק אומר ברוך
אתה מלך העולם דין האמת משום דהוי ספק ברכה ועיין באג"מ (י"ד ג - קכ"ט - ה)
דיכול לומר "מלך" העולם וע"ע במ"ב (ו)

י) הגאון רי"ז מבריסק לא הלך אל כותל המערבי מחשש טומאה ועיין באג"מ
(ז - קי"ג צסופו) שודאי קבלה מדורות הראשונים שמותר לילך לשם ואין שייך לחלק עליהם

יא) נטילת אבנים מן הכותל - עיין באג"מ (י"ד ד - ס"ג - י"ג) שפשוט שנוסף לאיסור מעילה
ואיסור לאשתמושי ביה הדיוטא ועוד איכא איסור חמור דלא תעשון כן ואין דבר רע יותר מזה

יב) להכניס אצבעות בין אבניו - עיין בפסקי תשובות (תקס"ח - ו) שהביא מכמה מגדולי
הדורות האחרונות שעובי החומה קדושה כלפנים וביאה במקצת שמיה ביאה ויש מחמירים
עוד שלא להתקרב תוך שני אמות סמוך להכותל ואם הכותל מכותלי העזרה יש להתרחק
מהכותל שמונים אמה או קל"ה אמה אמנם נוהגים להקל דהכותל הוא מכותלי הר הבית
ועובי חומת הר הבית לא נתקדשה ומתקרב עד הכותל ומנשק אבניו ומכניסים האצבעות
בין אבניו (שו"ת יביע אומר וציץ אליעזר ואבני נזר) ודלא כהחזו"א וסעייתו שהחמירו
בזה ותושבי ירושלים צריך לקרוע אחר ל' יום כל פעם ופעם (אג"מ ה - ל"ז - ג)

יג) שוברים קערה בתנאים ואומרים מזל טוב שע"י השבירת הכלי נגמרת קנין השידוכים
וכל זמן שלא עשו דברים אלו עדיין אפשר לחזור מהשידוך (ערוך השלחן ס"ט - כ"ו)
ושבירת הכוס תחת החופה שובר החתן בעצמו שעיקר השמחה של החתן